

פרשת שמות תשפ"ד

כתבי תלמידים לא מוגה

שיחת מוריני המשגיח הגה"צ ר' דוד מנחם שניידר שליט"א

הספר השני

אנו זוכים להתחיל בעז"ה ספר שמות. זכורני, רבינו הרב שך זצ"ל היה אומר, קשה להיפרד מספר בראשית, מהאבות הקדושים והשבטים. אך כשנזכרים שמתחילים ספר שמות, לומדים על יציאת מצרים ומתן תורה, ספר הגאולה, זה מרומם ומחזק, זה נותן לנו מבט לזכות לדברים הגדולים ביותר. צריך להוסיף ולבאר. הבה"ג (עו, הלכות הספד עמוד תרצא) קורא לספר שמות "הספר השני", אע"פ שספר ויקרא לא נקרא הספר השלישי אלא ספר כהנים. יש להבין, מדוע ספר שמות קרוי הספר השני ולא "שמות", על יציאת מצרים ומתן תורה?

הדברים יסודיים מאוד. הנצי"ב בפתיחתו לספר שמות מדבר על כך, "זה הספר נקרא בפי בעלי המדרש ספר שמות, כדאיתא (בראשית רבה ג, ה) "ויהי אור נגד ספר שמות", וכן בהרבה מקומות. והרמב"ן סוף הספר קראו ספר הגאולה, זולת רבינו בה"ג בסוף ספרו הקדוש יקראו ספר שני, דקחשיב חמשה חומשי תורה, ספר בראשית. וחומש שני... ושותא דרבותינו ניתן ללמדנו בינה, שלא בחנם שינו השם בזה הספר, והיה לרבותינו לקרוא כולם במספר חומש שני ושלישי וכו', או חומש שמות, או על הענין המסוים שבו כמו יציאת מצרים או מתן תורה, כמו שקורא ספר במדבר, ספר הפקודים, וכמשי"כ במקומו הטעם. אלא בא ללמדנו דזה הספר ביחוד הוא שני לספר ראשית הבריאה כי הוא חלק שני מזה הספר, היינו בו נגמר סדר הבריאה" - ספר שמות הוא ספר יצירת עם ישראל, הוא המשך בריאת העולם - "וכמאמרם ז"ל (בראשית רבה א, ד) בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית, פירוש תכלית העולם בכלל, הוא שיהא אומה אחת חלק ה' עמו, וזה לא נשלם עד שיצאו ישראל ממצרים ובאו לתכליתם שיהיו לצורה אחרת במה שקבלו עליהם עול תורה ומצוות", עיי"ש באריכות דבריו. כלל ישראל אינו חלק חשוב בבריאה, הוא תכלית הבריאה, העולם נברא בשביל ישראל ובשביל התורה.

יהודי זו יצירה נפרדת

בריאת כלל ישראל היא בריאה נפרדת מבריאת אומות העולם, ידועים דברי הכוזרי (ב), הבריאה נחלקת לארבעה סוגים, דומם, צומח, חי, מדבר. הכוזרי מוסיף מין נוסף, ישראל. כלל ישראל אינו אומה שיש לה מעלה מאומות העולם, זו בריאה אחרת. כמו שדומם וצומח הם סוגים שונים, כך השוני בין כלל ישראל לאומות העולם. כלל ישראל זו יצירה חדשה, ודאי שכל הבניין מיוסד על האבות והשבטים, אך ספר שמות הוא חלק הביצוע, היצירה בפועל של כלל ישראל.

לכלל ישראל יש מידות שונות מאומות העולם, מידות של יהודי. הגוי לא שייך בהם, נבאר היכן רואים זאת בפועל, ובפרט בפרשת שמות. על כלל ישראל כתוב בגמרא (יבמות דף עט.), "שלשה סימנים יש באומה זו: הרחמנים, והביישנים, וגומלי חסדים". הגבעונים

ביקשו לתלות את בני שאול המלך, אמר דוד המלך, אלו אינם מבני ישראל, אצל יהודים לא הייתי מוצא בקשה זו. מי שמבקש בקשה כזו, מוציאים אותם מבני ישראל.

יודע להשתתף בצרה

הרב דסלר דר באנגליה שנים רבות וחקר האם באנגלית יש תרגום מדויק למילה "חסד", אמרו לו יודעי השפה שאין. יש מילים דומות, צדקה, עזרה לזולת, אך חסד אין. הגוי מופקע ממדת החסד. נרחיב בזה. רבי יהונתן אייבשיץ (תפארת יהונתן במדבר ג, ו) מבאר בתו"ד, מדוע שבט לוי לא היה בשעבוד, פרעה היה מלך קשה, לא ויתר לאף אחד, כיצד הוא ויתר לשבט שלם שלא להשתעבד? ומבאר, פרעה היה אדם חכם והבין, גואל לא יכול לצאת אדם שלא השתעבד. מי שיושב בכיסא נח, אינו משועבד, לא יכול להיגאל, מצבו מפקיע אותו מהמושג "גאולה". וכיון שידע שהגואל יבוא משבט לוי שחרר את כל השבט מהשעבוד, כדי שלא תהיה אפשרות לעם ישראל להיגאל.

זו סברה שאינה מופרכת, ואכן כיצד משה רבינו משבט לוי הוא הגואל? פרעה גידל את משה רבינו בביתו, אומר הפסוק (שמות ב, יא), "ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו", משה רבינו ראה זאת והרג את המצרי, אומר רש"י "וירא בסבלתם", נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם", במדרש (שמות רבה א, כז) מביא כיצד משה עזר בפועל לאחיו בעבודת הפרך. למרות שמשה היה משוחרר מהשעבוד, הוא הרגיש את אחיו, "נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם". מצב כזה פרעה לא יכול להבין, רק יהודי יכול להשתתף בצער, להיות משוחרר ולהרגיש בשעבוד ויכול להיות הגואל.

כאן נגיע למשש מהו יהודי. יהודי זה מציאות אחרת, יצירה אחרת, מדות אחרות, תכונות אחרות. במצרים היו צריכים לבצע זאת בפועל "ואתכם לקח ה' ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה" (דברים ד, כ). עם ישראל הזדקקו במצרים כזקוק של זהב, בזה זכו והגיעו למציאות אחרת.

אמונת היהודי בשכר ועונש

נשתדל לבאר יותר. גם אמונה, הגוי יכול להאמין בקב"ה, אך אמונתו אינה כאמונת היהודי. זה לא דרגה אחרת באמונה, זה סוג אחר. גוי יכול להאמין שיש בורא לעולם, אך יהודי יכול למשש את בורא העולם. הרא"ש באורחות חיים (כו) מדבר על השגחה פרטית, ומקשר אותה לבטחון, "לבטוח בה' בכל לבבך ולהאמין בהשגחתו הפרטית ובזה תקיים בלבבך היחוד השלם" - להאמין ביחוד השלם אפשר רק בהרגשת השגחה פרטית - "בהאמין בו כי עיניו משוטטות בכל הארץ ועיניו על כל דרכי איש" - הקב"ה רואה כל פעולה, וביותר הוא שותף בכל פעולה, הוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים - "ובוחן לב וחוקר כליות, כי מי שאינו מאמין "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" אף ב"אנכי ה' אלקיך" (שמות כ, ב) אינו מאמין, ואין זה יחוד שלם" - יציאת מצרים זו השגחה פרטית, כלל ישראל לא רק למדו זאת, אלא הרגישו זאת על בשרם - "כי זה הוא סגולת ישראל על כל העמים וזה יסוד כל התורה כולה" - צריך לחיות עם בורא העולם בכל צעד ושעל, להרגיש שחיים איתו.

נוסיף בקצרה נקודה יסודית. לגוי אין מציאות של יראת שמים. בתנ"ך מופיע שהגויים פחדו מהקב"ה, אך זו יראה מסוג אחר, זו יראת העונש. היום ודאי אין לגויים יראת העונש, אולי מעין מיסטיקה. אך לפחד מבורא העולם בעצמו, הגויים לא שייכים בזה. ליהודי יש יראה מהקב"ה כתוצאה ממתן תורה, אומר הפסוק (שמות כ, טו-יז), "וירא

העם וינעו ויעמדו מרחק. ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלוקים פן נמות. ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו". יש כמה פירושים בראשונים, אך השווה בדברי כולם, ליהודי יש יראה מהקב"ה כתוצאה ממתן תורה. גם יהודי המפחד מבורא העולם בדרגת יראת העונש שהיא הדרגה הנמוכה, אך הוא מפחד מהקב"ה, יש דין ויש דיין, ובהם יש שכר ועונש. אינו כהגוי המפחד רק מהעונש עצמו.

יהודי רואה אחרת

אצל היהודי כל מהלך הבריאה מתפרש אחרת. המדרש (שמות רבה ל, יב) מביא על עקילס אחיינו של אדריאנוס קיסר שהתגייר, הקיסר לא רצה שיתגייר, ולכן היה מוכרח לדבר איתו, "פעם אחת אמר לו עקילס לאדריאנוס המלך רוצה אני להתגייר ולהעשות ישראל אמר לו (אדריאנוס), לאומה זו אתה מבקש כמה בזיתי אותה כמה הרגתי אותה לירודה שבאומות אתה מבקש להתערב מה ראית בהם שאתה רוצה להתגייר : אמר לו (עקילס), הקטן שבהם יודע היאך ברא הקב"ה את העולם מה נברא ביום ראשון ומה נברא ביום שני, כמה יש משנברא העולם, ועל מה העולם עומד ותורתן אמת, אמר לו (אדריאנוס), לך ולמד תורתן ואל תמול" - התורה כבר מתורגמת לכל השפות, מדוע אתה צריך להתגייר כדי ללמוד תורה? - "אמר לו עקילס אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל שכן כתוב (תהלים קמז, יט) "מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי, ולמי לבני ישראל".

גוי לא יכול להתקשר לתורה, רק גוי שיתגייר יקבל נשמה של יהודי, תהיה לו יראה אחרת. יחיה עם בורא העולם. תהיה לו אף אמונה אחרת בדרגת השגחה פרטית. הגוי אינו שייך בדרגת חיבור של "קוב"ה אורייתא וישראל חד הוא" (זוהר ג, דף יג:). הגוי לא יכול להבין שהקב"ה עשה עושה ויעשה לכל המעשים.

הקב"ה הראה למשה את הסנה, "וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל. ויאמר משה אסרה נא ואראה את המראה הגדל הזה מדוע לא יבער הסנה" (שמות ג, ב-ג). משה רבינו התפעל מהמראה, זה הביא אותו לחקור מה הוא רואה. אש זקוקה לחומר בעירה, היאך הסנה בוער ואיננו אוכל. משה ראה בזה כוח של בורא העולם שהוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים. אנו רואים זאת בבריאה בכל יום, ה"מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית", עד היום המדע אינו מבין כיצד בוערת השמש, השמש זקוקה למליוני טונות של חומר בעירה לכל יום של אור, היו להם רעיונות רבים כהסבר שהופרכו כולם. היהודי רואה בזה שהבורא עשה עושה ויעשה לכל המעשים, השגחה פרטית. הגוי רק מסתבך בזה.

להתעלות מתוך שמחה

יהודי משתמש בכוח הדעת, לכל ילד בן יום יש שכל לראות מי נתן לו את הדעת. כך מפורש בברכת "אתה חונן", בכל הברכות אנו מבקשים רפאנו, ברך עלינו, איננו מקדימים אתה בעל הרפואה, אנא תרפא אותנו, רק בברכת הדעת מקדימים, "אתה חונן לאדם דעת, ומלמד לאנוש בינה" - ולכן - "חננו מאיתך דעה בינה והשכל". ומפרשים, בכוח הדעת היהודי מבין שהדעת עצמה מהקב"ה. אין הסבר טבעי מהיכן יש לאדם דעת, כל דבר שאין הסבר לפעולתו אין זה קושיא עבור היהודי, ליהודי זה ברור, הוא חלק אלוק ממעל, מיציאת מצרים הוא חי כסדר עם בורא העולם, יודע שהוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים. מציאות היהודי אחרת, אמונתו אחרת, מדותיו אחרות. לגוי יש

סיפוק גם מדברים שלילים, נהנה להיות רוצח וכדומה, אך ליהודי אין סיפוק מדברים שלילים חלילה.

תתבוננו ותראו, יש בזה דרגות, אך לכל יהודי יש יראת שמים במדה מסוימת. צריך להשקיע בזה, התפילה מביאה ליראה, בכל דבר צריך לגשת ולבקש מבורא העולם. אכן יש נסיונות של היצר הרע שאף לעיתים מצליח ומפיל ברשתו ה' ישמרנו, אך ביד היהודי יש כל כך הרבה אפשרויות להתעלות ולהרגיש שמחה, זה בידו. על כל יהודי נאמר "נשמה שנתת בי טהורה היא", אך צריך לחזק ולחדש את האמונה, "צדיק באמונתו יחיה" (חבקוק ב, ד). יהודי חי בשמחה עם האמונה, מברך ברכות השחר, בכל ברכה מרגיש את הקב"ה, מבין שלא אירע לבד. "מלביש ערומים", "זוקף כפופים". מברך מאה ברכות בכל יום, מתפלל שלוש תפילות ביום, קורא קריאת שמע, לומד מוסר. חי בכל רגע את השגחתו הפרטית של בורא העולם. מי שלא יחזק חלילה את האמונה, נשארים עם קרירות ועצבות.

הם דברי הבה"ג, ספר שמות הוא הספר השני, יצירת כלל ישראל היא המשך לבריאת העולם, יצירה בפני עצמה. צריך להבין ולהרגיש את הרכוש הגדול הזה, לחדש ולהרגיש יותר את יציאת מצרים ומתן תורה, אפשר לרקוד על היותנו יהודים, אך זה תלוי בנו, הבא ליטהר מסייעים אותו. ה' יעזור שנזכה באמת להשתדל ולהשקיע מחשבה בכל מה שיהודי מקיים, ובזה ירגיש אשרנו, יצאנו ממצרים, אנו העם הנבחר, עם ה'. בזה נזכה להגיע לדרגות ומעלות אמיתיות בתורה ויראת שמים ולכל מילי דמיטב.